

вання. На третю ступень педагогічної адукації одбірають най-
більш здольних студентів для підготовки у якості керівників ра-
ботників дзітячих установ, викладачів педвузів, органі-
заторів дашкольного вихавання, педагогів-дослідників.

Свій професійний рівень і здатності кваліфікації вихаваль-
ники удосконалюють на курсах, семінарах, які організують
при інститутах підвищення кваліфікації. З гетьою метою також
періодично проводять науково-практичні конференції, семіна-
ри на актуальних проблемах вихавання і навчання. Підвищення квалі-
фікації здійснюють і метадиційні об'єднання, на яких обмір-
ковують питання методики роботи з дітьми, пропонує для
вжиття педагогічні і навчальні методи.

Непосредно у дзітячих садках підвищення кваліфікації здійсню-
ють у різних формах метадиційної роботи, якімі з'являються
відкриті заняття з дітьми, педагогічні наради, семінари, пе-
дагогічні дискусії, дискусії гуртні і інші.

Професійному росту вихавальника, прилученню його до педаго-
гічної ідей у галузі психолого-педагогічних наук, агульничаль-
них і національних кваліфікацій допомагає систематичне само-
удосконалення, самодукація і самовихавання. Активізація педа-
гогічної творчості сприяє авалоданню психологічної діяльності
самої і аутидентності, тренінгам.

Спеціаліста дашкольного вихавання кваліфікують у формі педа-
гогічних колективів, якім він працює. Менші там передають
вони, традиції. Для молодих вихавальників назначають поспі-
тників і аутидентних педагогів-наставників, гатових заусіди допо-
магати, накірувати, підказати. Добра про гэта сказав А.С. Мака-
ранка: "...навучаць виховувати можна тільки у практиці і на
прикладі... Як би чоловік паспихав ні скончить педагогічну
ВНУ, якім би він ні був талановитим, а калі не буде вчитатися на
попытке, ніколи не буде добрим педагогом".

Літаратура

1. Березович Н.А., Коломинский Я.Л. Учитель и детский кол-
лектив. Мн., 1975.

2. История дошкольной педагогики / Под ред. Л.Н. Литвина.
М., 1989.

3. Макаренко А.С. Книга для родителей. Мн., 1976. С.334.

3. Климов Е.А. Путь в профессию. Л., 1974.

4. Комарова Т.С. Воспитатель детского сада... Каким он дол-
жен быть? // Дошкольное воспитание. 1990. № 3.

5. Основы педагогического мастерства / И.А.Зязюн и др. М.,
1989.

6. Панько Е.А., Башлакова Л.Н. Детям себя посвятить. Мн.,
1991.

7. Панько Е.А. Психология деятельности воспитателя. Мн.,
1986.

8. Поташник М.М. Как развивать педагогическое творчество.
Сер. "Педагогика и психология". М., 1987. № 1.

9. Пригодич З.К. Воспитатель детского сада. Мн., 1978.

10. Семушина Л.Г. Определение профессиональных умений // До-
школьное воспитание. 1980. № 11. С.61-65.

11. Часовае Палажэнне аб дзіцячым дашкольнай установе у Рэс-
публіцы Беларусь // Пралеска. 1991. № 5; 1992. № 9.

УЗАЕМАДЗЕЙНЕННЕ ДЗІЦЯЧАГА САДА І СЯМ'І У ВІХАВАННІ ДЗІЦЕЙ ДАШКОЛЬНАГА ВІЗРОСТУ

1. Псіхалага-педагагічныя асновы узаемасувязі дзіцячага са-
да і сям'і ў справе вихавання дзяцей.

2. Вывучэнне сям'і -- важнае звязно ў рабоце з бацькамі.

3. Формы работы вихавальніка з бацькамі.

4. Работа дашкольнай установы з няпоўнымі і няудачнымі
сям'ямі.

1. Важнай умовай узаемасувязі і пераемнасці у вихаванні
дзяцей сям'і і дзіцячага сада, як адзначаецца у "Канцэнцы
дашкольнага вихавання", з'яўляецца ўстаўленне даверлівых дзе-
лавых кантактаў. Толькі на такой аснове магчыма карэктна вы-
хаванне пазіцыі бацькоў і педагогаў. Дзіцячы сад павінен раз-
бурыць бар'ер, які аддзяляе яго ад сям'і. Пакуль гэта устано-
ва будзе закрытай, канструктыўныя формы супрацоўніцтва паміж
ёй і сям'ёй немагчымы. Бацькі павінны быць актыўнымі удзельні-
камі жыццядзейнасці дзяцей у дзіцячым садзе.

Вихаванне дзяцей у сям'і з'яўляецца не толькі асабістай
справой бацькоў, але і іх абавязкам, паколькі цэльнасць асобы

заусёды визначаюцца яе значнасцю для грамадства і залежыць менавіта ад выхавання. У выхаванні дзяцей уплыў бацькоў намянога большы за іншыя педагогічныя ўздзеянні. Таму ўдзімлівы, уважлівыя адносіны да дзяцей, да іх выхавання ў значнай ступені вызначаюць поспех працэсу фарміравання асобы, духоўнага развіцця дзяцей.

Чаму ж сям'я стварае спрыяльныя ўмовы для фарміравання асобы дзіцяці?

Па-першае, таму, што асноўным фактарам сямейнага выхавання з'яўляецца яго глыбока эмацыянальны, інтымны характар. Гэта адзначаюць такія вядомыя даследчыкі праблем сямейнага выхавання, як І.В. Грабеннікау, Т.А. Маркава. Сямейнае выхаванне грунтуецца на бацькоўскіх пачуццях, на любові і клопатах бацькоў пра дзяцей і пачуццях дзяцей да бацькоў.

Па-другое, сіла і эфектыўнасць сямейнага выхавання заключаецца ў тым, што выхаваўчае ўздзеянне сям'і штодзённае, пастаяннае і доўгатэрміновае.

Па-трэцяе, сям'я мае безліч магчымасцей для ўключэння дзяцей у гаспадарчую, выхаваўчую, працоўную дзейнасць, клопат аб блізкіх людзях.

У дашкольнай педагогіцы выдзяляюць наступныя прынцыпы, якімі неабходна кіравацца выхавальніку пры арганізацыі ўзаемадзейнасці выхаваўчай дзейнасці дашкольнай установы і сям'і:

— адзінства мэт і задач, сродкаў, метадаў і форм выхавання дзяцей дашкольнага ўзросту;

— рэалізацыя ў сумеснай дзейнасці комплекснага падыходу да выхавання;

— адносіны да дзіцяці, члена сямейнага і дзіцячага калектыву, як да асобы, што фарміруецца і развіваецца, глыбокага парадка да яго;

— узаемная павага і ўзаемны давер у адносінах паміж педагогамі і бацькамі;

— узаемнае дзелавая крытыка і самакрытыка.

Садружнасць, узаемаразуменне, узаемадапамога сям'і і дзіцячага сада — вось без чаго нельга сёння ўявіць правільнае і паспяховае развіццё асобы дзіцяці. Аналіз рэальных узаемаадносін бацькоў і педагогаў дазваляе назваць найбольш агульныя недахопы ў супрацоўніцтве дзіцячага сада і сям'і:

1. Фармальныя адносіны выхавальніка да работы з бацькамі з прычыны недаацэнкі выхаваўчай ролі сям'і.

2. Павярхоўны падыход без арыентацыі на канкрэтныя бацькоў, без уліку адрозненняў у іх узросце, адукацыі, культурным узроўні, поглядах на выхаванне дзяцей і г.п.

3. Непуменне ставіць канкрэтныя задачы ў рабоце з бацькамі і выбіраць адпаведныя формы і метады дзейнасці па іх вырашэнні.

4. Адсутнасць у выхавальніку камунікатыўных навыкаў, неабходных для наладжвання ўзаемадзеяння з бацькамі выхаванцаў.

Характар і выніковасць узаемадзеяння педагогаў і бацькоў залежыць ад узаемных устаноў: жадання і ўмення ўзаемадзейнічаць і павяжаць адзін аднаго. Калі кожны з бакоў лічыць, што можа з поспехам выконваць свае выхаваўчыя функцыі самастойна, тады сапраўднага ўзаемадзеяння не атрымаецца, бо ўзаемаразуменне паміж бацькамі і выхавальнікам не нараджаецца само па сабе.

Можна выдзеліць дзве групы задач, якія стаяць перад педагогам у фарміраванні станоўчых узаемаадносін з бацькамі:

— псіхалага-педагогічная асвета бацькоў з мэтай павышэння ўзроўню педагогічнай адукацыі;

— вывучэнне абставін жыццядзейнасці канкрэтнай сям'і і ўсталяванне кантактаў з яе членамі.

Першая група ўключае задачы інфарматыўнага пласта: азнаёміць з узроставымі асаблівасцямі дзяцей, ахарактарызаваць разумовыя і фізічныя магчымасці дзіцяці, эстэтычныя і маральныя ўлеленні дашкольніка, раскрыць патэнцыял выхаваўчага ўздзеяння бацькоў, ўмення развіць навук маўлення, арганізаваць гульню, працу па самаабслугоўванню, выхоўваць пазітыўныя адносіны да блізкіх, прыроды, Радзімы і г.д. Пры арганізацыі педагогічнай адукацыі вышальным з'яўляецца індывідуальны падыход, а гэта патрабуе дэталёвага і рацыянальнага планавання кожнай сустрэчы з бацькамі.

Трэба памятаць, што ў адносінах з педагогам бацькі перш за ўсё хочуць пераканацца ў добрых адносінах выхавальніка да дзіцяці. Без уліку гэтага фактара супрацоўніцтва немагчыма. Вось чаму выхавальнік павінен добра падумаць, як заслужыць давер бацькоў, іх павагу, абудзіць веру ў сваю зацікаўленасць за лёс дзіцяці, добрыя адносіны да яго. Дасягнуць гэтай мэты мож-

на, проявивши свій професіоналізм, веде, уменні і навикі пра-
ці з дітьми, педагогічну тактовність.

2. Вивчення кожної конкретної сім'ї — справа складана.
Увійдіть у кожен дом, познайте радість і клопоти сім'ї, яє на-
дєї і мари можа тільки щирі, добрі, професійна надрухтання
педагог, які добра ведає асаблівасці зносін з бацьками.

Поспех педагогічної адукації бацькоу, виикі вивчення аб-
ставін сімейнаго вихавання визначаюцца: докладним адборам
зместу, форм і метадау такой дзейнасці; псіхалагічним настроєм
як вихавальніка, так і бацькоу. Гэтым абумоўлена неабходнасць:
а) дыферэнцыяцыі работы з бацьками, гэта значыць з паасобнымі
групамі, якія выдзяляюцца з усёй сукупнасці у залежнасці ад
узроўню педагогічных ведаў, уменняў і навывау; ад асаблівас-
цей дзяцей, узроўню развіцця іх схільнасцей і здольнасцей;
б) індывідуалізацыі ўзаемадзеяння з бацькамі у залежнасці ад
культурнага і адукацыйнага узроўню, адносін да працэсу вихаван-
ня, сямейных абставін.

Робота з бацькамі будзе насіць канкрэтны, дзейсны характар,
будзе спрыяць ўзаемаразуменню і ўзаемнаму супрацоўніцтву баць-
коу і вихавальнікаў, калі будуць вырашана наступныя задачы:
— азнаямленне з матэрыяльнымі ўмовамі жыццядзейнасці сім'і,
яе псіхалагічным мікракліматам, асаблівасцямі паводзін дзяцей
у сім'і;

— вызначэнне узроўню педагогічнай культуры бацькоу;
— выяўленне цяжкасцей, з якімі сутыкаюцца бацькі у працэсе
вихавання;
— вивучэнне становішча вопыту сямейнага вихавання з мэтай
яго распаўсюджвання;

— здзяйсненне групавога, дыферэнцыраванага і індывідуаль-
нага педагогічнага ўздзеяння на бацькоу з улікам падрабязнага
аналізу звестак, якія мае вихавальнік пра кожную сім'ю.

Першае знаёмства з сім'яй — задача не менш цяжкая, чым пер-
шая сустрэча з дзіцём. Аб'ектам вивучэння ў дадзеным выпадку
выступаць дарослыя людзі, кожны з якіх далёка не заўсёды ста-
ноўча адносяцца да вихавальніка, тым больш калі пачынае ачу-
ваць, што стаў аб'ектам вивучэння. Найперш трэба выявіць, які
адносяцца бацькі да дзіцячага сада. Даследчыкі В.К. Катырла,

В.А. Ладзівір спецыяльна вивучалі гэта пытанне. Іх даследаванне
паказала, што бацькі па-рознаму ставяцца да дзіцячага сада
і да знаёмства з ім. Можна выявіць тры групы, якія характа-
рызуюцца своеасаблівымі адносінамі да дашкольных устаноу.

Да першай групы адносяцца тыя бацькі, для якіх дзіцячы
сад — зручнае выйсце са становішча, калі маці неабходна ўкло-
ніцца у працоўную дзейнасць. Сярод іх, тым не менш, сустракаюцца
і такія, якім характэрны страх і пастаяннае праптуванне непажа-
жаных змяненняў у стане, паводзінах дзіцяці, пэўны недавер да
дашкольнай устаноу і у нейкай ступені да вихавальніка.

Другая група бацькоу ставіцца да наведвання дашкольнай уста-
новы як да звычайнага і нават неабходнага этапу у жыцці дзіця-
ці. Выхавальныя магчымасці дашкольнай устаноу ацэньваюцца імі
дастаткова высока. Уся іх увага ў першыя дні накіравана на пра-
верку сваіх надзей і чаканняў. Выхавальніку неабходна толькі
улічваць настрой бацькоу, правільна рэагаваць на іх прэтэнзіі,
цярпліва і добрамычліва усё тлумачыць.

Трэцяя група — бацькі, якія лічаць, што дашкольная устаноу
павінна ўзяць на сябе ўсе вихавальныя функцыі і стварыць дзіцям
найлепшыя ўмовы. Звычайна у іх многа прэтэнзій да педагога і
мала да сябе. Галоўная задача вихавальніка — не абстрааць
адносін з бацькамі, а, наадварот, наладжваць іх, асабліва спа-
чатку.

Сустракаюцца і такія бацькі, якія аб'якава ставяцца і да да-
школьнай устаноу, і да вихавання сваіх дзяцей. Калі іх не тур-
баваць, яны самі ніколі і не з якімі пытаннямі не прыйдуць да
вихавальніка. Задача педагога — абудзіць жаданне займацца вы-
хаваннем дзіцяці.

Мэта вихавальніка ў кожным канкрэтным выпадку адна: сфармі-
раваць у бацькоу становішча накіраванасць адносна дашкольнай
устаноу і асобы вихавальніка.

З чаго ж пачаць вивучэнне сім'і? Якія метады выкарыстаць?
Адказы на гэтыя пытанні могуць быць розныя, але лепш за усё па-
чынаць з назірання.

І. Назіранне — адзін з найбольш даступных і дасканалых виву-
чаных метадаў педагогічнага даследавання. Яно дае магчымасць
адказаць на наступныя пытанні:

— што бацькі лічаць для сябе галоўным у вихаванні, у выха-

нау́чим праце́се дашкольна́й устано́вы, як разумею́ць прызначе́нне дзіцячага са́да, іх просьбы́, прэ́тензіі;

-- яка́я эма́цыяна́льная а́фарбо́ўка разві́тання дзі́цяці з ба́цькамі, што́ сведчы́ць пра адно́сіны дзі́цяці да дзіцячага са́да і адна́часова пра ха́рактер яго́ канта́ктаў з дарослы́мі;

-- што́ ціка́віць ба́цькоў найперш у пра́жытым дзі́цем дні́ ў дзі́цячым са́дзе, як адбы́ваецца вярне́ння сустрэ́ча.

Для на́зірання вы́хавальні́к выбі́рае сі́туацы́, які́я адлю́строўваю́ць узаема́адно́сіны дзі́цяці з ба́цькамі. Пажа́дана, каб пе́дагог на́зіраў сі́туацы́ю зно́сін ба́цькоў з дзе́цьмі не менш як 7--10 разо́ў. Гэта́ гаранту́е і перасця́рагае ад выпадко́вых уража́нняў і вы́падаў.

Форма́ запі́су вы́нікаў на́зірання мо́жа бы́ць адвольна́й. Лепш за ўсё́, калі́ дазваля́юць абста́віны, ра́біць запі́с-фа́таграфі́ю на́зіраема́й сі́туацы́. Гэта́ дапамо́жа глы́бей праана́лізава́ць, каб лепш зразуме́ць ко́жную сям'ю́, зна́йсці і́ндыві́дуальны па́дыход да дзі́цяці.

2. Другі́м па́ значна́сці і даступна́сці мета́дам з'я́ўляецца гу́тарка. Я́на праду́мледжа́е дакладна́ю на́станоўку мэ́ты і вызначо́не споса́бу яе́ вы́дзеньня. Гу́тарка не мо́жа весці́ся стыхі́йна і ў го́тым сэнсе па́трабуе́ деталё́вай падрыхто́ўкі.

Першы́ гу́таркі паві́нны бы́ць кароткі́мі і стро́іцца на́ важны́м для ба́цькоў матэ́рыяле. Пы́танні, які́я вы́хавальні́к абду́маў зага́дзя, непры́кметна ўста́ўляюцца ў канта́кст гу́таркі. Свае́ перава́гі мае́ ты́повая гу́тарка. Па́трабаванні́ да яе́ правядзе́ння наступны́я: а) ты́повая гу́тарка праводзі́цца і́ндыві́дуальна ці́ з невя́лікай гру́пай ба́цькоў і да́зваляе атры́маць звесткі́ аб канкрэ́тнай сям'і́, канкрэ́тным дзі́цяці; б) праводзя́чы ты́повы гу́таркі, вы́хавальні́к паві́нен улі́чваць узро́вень адука́цыі, пе́дагагі́чнай ку́льтуры і і́ндыві́дуальны́я аса́бліва́сці ко́жнага з суб'ясе́днікаў, у адпаве́днасці́ з гэты́м фарму́ляваць пы́танні; в) у час гу́таркі пе́дагог мо́жа лё́гка зразуме́ць, на які́я пы́танні́ суб'ясе́дні́к адка́звае шчы́ра, а на які́я стры́мана, неахвотна́, а адсю́ль і зра́біць пра́вільны́ вы́вады.

Ты́повую гу́тарку лепш праводзі́ць з по́ўнай па́дгру́пай ба́цькоў, аса́бліва ў тым выпадку́, калі́ вы́хавальні́ка на́сцярожва́е стан сі́мейна́га вы́хавання́ або́ калі́ узні́кае неабхо́днасць выя́віць пера́давы вопы́т. На пачатку́ гу́таркі́ вы́хавальні́к у адным выпадку́

і́мкнецца́ вы́светлі́ць пры́чыну недахо́паў вы́хавання ў сям'і́, у другі́м -- глы́бей пазна́ёміцца́ з ціка́вымі форма́мі вы́хавання. На́прыклад, вы́хавальні́ца вызначала́ узро́вень ведаў дзе́цей аб тво́рах маста́цкай лі́таратуры, фалькору́. Яны́ ведаю́ць мно́га наро́д-ных песе́нь, ка́зак, здо́льны аха́рактызава́ць учы́нкі ка́зачных ге́роў, вы́карыстоўваю́ць ка́зачны́я эле́менты ў сваё́й гу́льні. Але́ даво́лі вя́лікая ко́лькасць дзе́цей не валода́е гэты́мі веда́мі. З і́х ба́цькамі́ была́ праведзе́на ты́повая гу́тарка на́ тэ́му "Фалькору́ ў сямейным вы́хаванні́", яка́я да́зволі́ла вы́светлі́ць як стано́учы вопы́т маста́цка-эста́еты́чнага вы́хавання́ з мэ́тай яго́ распа́ўсюджва́ння, так і́ недахо́пы вы́хавання ў гэты́м кі́рунку. Гу́тарка вя́лася па́ такі́х пы́таннях: "Ці́ любі́ць Ва́ша дзі́ця́ слуха́ць ка́зкі? Хто́ з чле́наў сям'і́ найчасе́й і́х расказа́е?"; "Які́я формы́ зна́ёмства́ з ка́зкай выбі́рае Ва́ша дзі́ця́ (чы́танне, расказа́ванне, грама́фі́с, пе́ралачы́ па ра́днё́, теле́бачанні́)?"; "Яка́я любі́мая ка́зка, ка́зачны ге́рой Ва́шага́ дзі́цяці́?"; "Ці́ за́вучва́еце Вы́ з дзе́цьмі наро́дны́я песе́ні, зага́дкі́, пры́казкі́? Ці́ вы́карыстоўва́еце і́х у спры́яльны́я мо́мэнты ў мэ́тах вы́хавання́?".

Трэ́ці́ мета́д, які́м часта́ карыста́юцца вы́хавальні́кі, -- на́ведва́нне сям'і́. Адна́к ана́ліз дзе́йснасці́ дашко́льных устано́ў па́каза́вае, што́ ў больша́сці́ выпадка́ў за́лада на́ведва́ння зводзі́цца да фармальна́га акта́, калі́ вы́хавальні́к фі́ксуе́ ўмо́вы жы́цця сям'і́, не і́мкнучы́ся пазна́ць яе́ псі́халагі́чны мі́краклі́мат.

Аб на́ведванні́ трэ́ба зага́дзя па́пярэдзі́ць сям'ю́, дакладна да́мові́цца пра́ дзе́нь і час, выбі́раць найбо́льш зру́чны для абодво́х бако́ў мо́мэнт. Далей́ важна́ вызначы́ць дакладна́ акрэ́сленую мэ́ту на́ведва́ння. На́прыклад, пры на́ведванні́ сям'і́ старо́йшага́ дашко́ль-ніка́ ста́ляцца́ такі́я мэ́ты і за́дачы: працо́ўныя абав'язкі́ і да́ручо́нні дзі́цяці́ ў сям'і́, вы́хаванне́ ціка́вай кні́гай, па́дбор ца́цак для гу́льні́ў і г.д.

На а́снове гу́таркі́, яка́я адбы́ваецца ў час на́ведва́ння з усі́мі чле́намі́ сям'і́, на́зіранні́ў, вы́хавальні́к мо́жа дакладна́ вызначы́ць далейшы́я за́дачы, які́я неа́бходна́ вырашы́ць па́ канкрэ́тнаму пы́тан-ню́ вы́хава́ўчай дзе́йснасці́. На́прыклад, пасля́ на́ведва́ння сям'і́, мэ́тай яко́га́ была́ гу́тарка аб вы́хаванні́ ў дзі́цяці́ любі́ да пра́цы, вы́хавальні́ца пра́панавала́ ба́цькам, па-перша́е, да́ручы́ць Ва́л' (5 га́лоў) до́гляд хатні́х раслі́н; па-другое́, заа́хвочва́ць яе́ да́памо́гі ў хатні́х спра́вах; па-трэ́цяе́, са́чыць за тым, каб я́на

даводзіла пачатую справу да канца. Яна параіла адзначаць кожны раз праяўленні цікавасці да працы, любое працоўнае намаганне, часцей гутарыць з дзяўчынкай аб сваёй працы, развіваць цікавасць да яе. Адначасова выхавальніца вызначыла канкрэтныя заданні для сябе адносна гэтай дзяўчынкі з улікам асаблівасцей выхавання яе ў сям'і.

Праграма сацыяльна-педагагічнага вывучэння сям'і:

1. Дэмаграфічная характарыстыка сям'і: колькасць дарослых, іх узрост, пол, ступень роднасных сувязей; колькасць дзяцей, іх пол, узрост.

2. Сацыяльна-прафесійная характарыстыка сям'і: сацыяльнае становішча бацькоў, іх адукацыя, прафесія, рэжым працы (адна-двухэменны, раз'язны, гібкі, па графіку, ненарміраваны); удзел у грамадскай працы, у спорце, мастацкай самадзейнасці, вучоба членаў сям'і.

Прафесійная біяграфія пенсіянераў: кім працавалі (ці працуюць зараз), іх хатнія і грамадскія інтарэсы, справы.

3. Жылёва-бытавыя умовы сям'і: характарыстыка жылля (ізаляванал, камунальная кватэра, уласны дом, прыватная кватэра, інтэрнат гасцінічнага тыпу); наяўнасць паслуг (газ, вада, камуніфікацыя). З кім з членаў сям'і дзіця спіць у адным пакоі? Ці ёсць месца для гульні і заняткаў дзіцяці? Перспектывы паліпшэння жыллёвых умоў.

4. Культурны ўзровень сям'і: характар грамадска-культурных інтарэсаў бацькоў і астатніх дарослых членаў сям'і — чытанне кніг, наведванне відовішч, слуханне музыкі, наяўнасць бібліятэкі, цікавасць да педэгагічных праблем, арганізацыя вольнага часу сям'і ў будзённым і выхадным дні, месца правядзення летняга адпачынку, культурныя традыцыі сям'і.

5. Педэгагічная характарыстыка сям'і: характар узаемаадносін паміж членамі сям'і — аўтарытэты, ліберальны, дэмакратычны, праяўленні ўзаемнай павагі членаў сям'і. Стыль адносін да дзяцей, становішча іх у сям'і.

Наяўнасць канфліктаў паміж дарослымі: асаблівасці характару членаў сям'і (запальчывасць, упартасць, ураўнаважанасць і г.д.) і іх уплыў на дзіця. Хто з членаў сям'і мае уплыў на яго, карыстаецца аўтарытэтам і чаму.

Адносіны бацькоў да дзіцячага сада, цікавасць да выхавання

1 Воспітателі о работе с семьей / Под ред. Н.Ф. Виноградовой. М., 1989

104

дзяцей, колькі часу трацяць бацькі штодня на догляд дзіцяці і яго выхаванне. Хто з членаў сям'і больш за ўсіх займаецца выхаваннем дзіцяці, доглядам яго.

Рэжым дня дзіцяці ў сям'і; харчаванне, прагулкі, гульні, заняткі, сон. Клопат аб фізічным развіцці дзіцяці.

6. Педэгагічныя вывады аб умовах выхавання дзіцяці ў дадзенай сям'і, аб цяжкасцях выхавання. Педэгагічныя рэкамендацыі бацькам.

Кожную сям'ю выхавальнік павінен наведваць не радзей як адзін раз у год. Асаблівую ўвагу неабходна ўдзяліць няўдачным сям'ям. Маладому выхавальніку карысна мець апытальнікі па праблемах арганізацыі асобных відаў дзейнасці дзіцяці ў сям'і. Напрыклад, пры азнаямленні з гульнямі дзіцяці выхавальнік можа канцэнтравать увагу на наступных пытаннях: наяўнасць цацак, іх аднаведнасць узросту дзіцяці, яго інтарэсам; размышчэнне цацак, іх стан; якімі цацкамі любіць дзіця забаўляцца дома (ці ведаюць пра гэта бацькі); ці вырашаюць бацькі педэгагічныя задачы з дапамогай гульні; калі і з кім дзеці гуляюць (з братамі, сёстрамі, з суседскімі дзецьмі і г.д.).

З годамі дзіця мяняецца, мяняецца і сям'я. Гэтыя змены дазваляе прасачыць дакладны запіс наведвальніка, дзеля чаго ў некаторых дзіцячых садах практыкуюць кароткі запіс вынікаў наведвання на спецыяльных бланках, асобна для кожнага дзіцяці. На бланках выдзелены тры раздзелы:

1. Імя, прозвішча дзіцяці.

Год і месяц нараджэння.

З якога часу наведвае дзіцячы сад?

Адукацыя бацькоў:

бацькі _____

маці _____

Займаемая пасада:

бацькі _____

маці _____

Колькасць дзяцей у сям'і.

Месца дзіцяці ў сям'і (малодшы, сярэдні, старэйшы, адзін).

2. Апісанне сямейнага асяроддзя.

Змены ў сямейным асяроддзі.

Калі яны адбыліся?

105

3. Дата наведвання.

Описання і аналіз наведвання (фізичне виховання, гуляння, праця, навчання).

Пропанови і парали сям'ї.

Зауваги аб вихованні.

Записи у першій і другій розділах після першого наведвання з тим дапаўняюцца новымі данимі. При наступних наведваннях дапаўняюцца матэрыял толькі таго раздзела, са зместам якога звязана наведванне, а таксама парады сям'ї. Такія записы дазваляюць пазбегнуць паўтарэння, больш яркава бачыць змены, якія адбываюцца ў сям'і, у сямейным вихованні.

Блізкае знаёмства з бацькамі дазваляе выкарыстоўваць і такі метад даследавання, як анкетаванне. Анкетнае апытанне мае на мэце атрымаць дадатковыя звесткі аб асаблівасцях і умовах выхавання дзіцяці. Уражанні аб бацьках, якія склаліся ў выхавальніка, дапамагаюць яму арыентавацца ў адказах бацькоў, іх прадугледжваць. Нельга праводзіць анкетаванне, калі не ведаеш сям'і.

Анкета можа быць складзена выхавальнікам групы. План анкетнага апытання па зместу падобны да гутарак, якія праводзіліся раней; яго мета — уладкаваць і паглыбіць звесткі, атрыманыя ў час гутаркі. Усе пытанні, якія цікавяць выхавальніка, ён групуе, размяркоўвае па прынцыпу "ад простага да складанага" так, каб кожнае папярэдняе было звязана з наступным. Пытанні павінны быць дакладна сфармуляваны і прадугледжваць накіраванасць адказаў бацькоў, што дазволіць параўноўваць і супастаўляць іх.

Прапановы бацькам адказаць на пытанні анкеты, педагог матывуе гэта неабходнасцю больш дакладна акрэсліць тыя бакі выхавання, якія маюць найбольшае значэнне на дадзеным этапе. Каб лягчэй было прааналізаваць атрыманы матэрыял, укладальнікі прадугледжваюць верагодныя адказы. Веданне разнастайных праяўленняў натуры дзіцяці дазваляе выбраць патрэбны варыянт.

Цікавым і эфектыўным метадам вывучэння сям'і з'яўляюцца конкурсы. Праводзячы іх, выхавальнік мае магчымасць даведацца аб захапленнях бацькоў, пра якія яны не заўсёды расказваюць, але якія маюць становячае выхавальнае значэнне. Так, напрыклад, у час конкурсу "Лепшы куток для гуляння", да ўдзелу ў якім

былі запрошаны бацькі, высветлілася, хто майструе з дрэва, якая з мам мае талент рукадэльніцы.

У апошні час надаецца вялікая ўвага ўдасканаленню метадаў вывучэння сям'і. У гэтым плане выкарыстоўваюцца малюнкі дзіцяцей: "Мая сям'я", "Калі я вырасту, я буду...", "Мамы ўсякія патрэбны, мая ж лепшая за ўсіх". Выявы сям'і — гэта не проста тэматычны малюнак, але і метад даследавання ўзаемаадносін дзіцяці з членамі сям'і. У размяшчэнні членаў сям'і на малюнку, іх афарбоўцы, дакладнай і яркай размаляўцы адных, аб'яўчавым штрихаванні другіх, адсутнасці на малюнку асобных членаў сям'і выяўляюцца адносіны дзіцяці да іх. У малюнку часта праяўляюцца і тыя пачуцці, якія дзіця свядома не паказвае ці не можа выказаць іншымі сродкамі. Таму выява сям'і, якую намалявала дзіця, можа даць глыбокую і змястоўную інфармацыю аб узаемаадносінах дзіцяці з членамі сям'і.

3. Вядома, што ў сучасных умовах павышаецца цікавасць бацькоў да сістэматычных, грунтоўных ведаў аб вихованні дзіцяцей. Гэта абумоўлена павышэннем адукаванасці і культуры насельніцтва, узмацненнем выхавальчай функцыі сям'і, памяншэннем колькасці дзіцяцей у сям'і, павелічэннем вольнага часу.

Устаноўлена, што падрыхтоўка дзіцяцей да жыцця, да працы, выхаванне іх гарманічна развітымі магчымымі толькі пры цесным супрацоўніцтве дзіцячага сада, сям'і і грамадскасці. Такі саюз грунтуецца на аднасці інтарэсаў грамадства, дзяржавы і сям'і ў вихованні дзіцяцей. Аднак бацькі далёка не заўсёды кіруюцца навукова абгрунтаванымі ведамі аб вихованні і навучанні дзіцяцей. Як не прыгадваць словы А.С. Макаранкі, які напіраджаваў, што "выхоўваць без аднаведных ведаў, кіруючыся толькі сляпым інстынктам, — гэта значыць школіць развіццю дзіцяці, а нярэдка і псаваць усё яго далейшае жыццё".

Педагогі, навуковцы адзначаюць, што асноўнымі паказчыкамі падрыхтаванасці бацькоў да вихавання дзіцяцей з'яўляюцца становячыя адносіны да такой дзейнасці, дастатковы аб'ём канкрэтных псіхалага-педагагічных ведаў, валоданне практычнымі ўменнямі і навыкамі педагагічнай дзейнасці, веданне асноўных прынцыпаў і метадаў вихавання.

На пачатку года выхавальнікі складаюць перспектывны план супрацоўніцтва з сям'ёй, вызначаюць формы і метады работы, тэрмін

викання, характер падрхтоукі. Плануючы тэматыку бацькоўскіх сходаў, прадугледжваюць наведванне дзяцей дома, групавыя кансультацыі, тэматыку выстаў.

Асноўныя формы работы з бацькамі -- калектыўныя: бацькоўскія сходы, канферэнцыі, дні адкрытых дзвярэй, лекторыі, адкрытыя заняткі для бацькоў, школа малодой маці, семінары-практыкумы, вечарыны пытаньняў і адказаў, сумесныя прагулкі педагогаў, бацькоў і дзяцей у выхадныя дні, фізкультурныя святы; індывідуальныя: гутаркі, кансультацыі, наведванне дома; наглядныя: куточак здароўя, тэматычныя выставы, папкі-перасоўкі, фотавітрыны.

Разгледзім некаторыя з іх.

Важнае месца ў рабоце з бацькамі займаюць кансультацыі. Яны дазваляюць ажыццяўляць дыферэнцыраваны падыход да сям'і. Кансультацыі звычайна падзяляюцца на калектыўныя і індывідуальныя. Першыя правядзення сістэматычна на працягу ўсяго года. Мэта іх, як правіла, даць бацькам веды, напрыклад, аб асаблівасцях паводзін і дзейнасці дзяцей у адпаведнасці з узростам ці з пераходам у новую узроставую групу. Кола пытаньняў, якія абмяркоўваюцца на групавых кансультацыях, вызначаецца неабходнасцю не проста паведаміць бацькам тэму ці іншыя звесткі, а прылучыць іх да вырашэння пэўных педагогічных праблем. Кансультацыі могуць назначацца для асобных груп бацькоў, калі неабходна прывесці адпаведную растлумачальную работу ці дапамагчы ім авалодаць практычнымі выхаваўчымі ўменнямі. Прыкладнасьць і працягласць іх абумоўлены ўзроўнем дасведчанасці групы, з аднаго боку, і ступенню навучаемасці членаў групы -- з другога.

Конкрэтная карысць кансультацый вызначаецца тым, наколькі бацькі зацікаўлены ў іх. Вось чаму неабходна раіцца з імі наконт тэматыкі і форм правядзення кансультацый. Арыентуючыся на змест наступнай сустрэчы, выхавальнік запрашае таго з членаў сям'і, каму ў найбольшай ступені неабходна кансультацыя. Напрыклад, калі гаворка ідзе пра ранішнюю гімнастыку ў выхадныя дні, то неабходна, каб прысутнічалі таты, а на кансультацыю аб харчаванні і доглядзе дзіцяці пры прастудных захворваннях запрашаюцца мамы (а могуць і таты).

Улічваючы індывідуальную накіраванасць кансультацый, педагог павінен прапанаваць гібкасць у іх арганізацыі: "Не можаце сёння,

назаўтра, калі ласка, дзень і час, які Вам падыходзіць". Не трэба думаць, што ў такім выпадку выхавальнік страціць свой аўтарытэт. Практычна паказала, што жорсткі графік правядзення кансультацый не апраўдаў сябе.

У практыцы работы дашкольнай установы існуе многа спосабаў правядзення кансультацый. Найбольш эфектыўнымі з'яўляюцца наступныя: а) кваліфікаванае тлумачэнне выхавальнікам, ці адным з бацькоў якога-небудзь пытаньня; б) абмеркаванне артыкула з педагогічнай перыёдыкі; в) праслухоўванне магнітафоннага запісу тлумачэння асобных рэчымых момантаў, якія зроблены выхавальнікам з мэтай іх дэманстрацыі бацькам (апавяданне дзяцей пра тое, як яны правялі выхадны дзень, як дапамагаюць бацькам дома і г.д.); г) практычныя заняткі, мэта якіх -- навучыць бацькоў арганізоўваць дзіцячую дзейнасць і ўзаемаадносіны з іншымі людзьмі.

Гэты кароткі пералік не вычэрпвае ўсіх відаў кансультацый.

Кансультацыя дасягае мэты, калі яна дасканалая падрхтэавана, прычым змест яе адпавядае асаблівасцям выхавання дзяцей у сям'ю, з прадстаўнікамі якіх вядзецца размова. Арыентуючыся на пэўную катэгорыю бацькоў, педагог дакладна вызначае мэту і выбірае адпаведную форму правядзення кансультацыі.

Добра зарэкамендавалі сябе кансультацыі, на якіх бацькі выступаюць у ролі кансультантаў. Нярэдка можна звярнуцца да бацькоў з просьбай падзяліцца вопытам выхаваўчай работы і пры гэтым праявіць жывую зацікаўленасць па зместу работы, металаў і форм, што абумовілі поспех.

Спецыфіка кансультацый, у адрозненне ад бацькоўскіх сходаў, праяўляецца ў неабходнасці ставіць тэму пытанні, якія ўзнікаюць перад выхавальнікам у працэсе зносінаў з дадзенай групай дзяцей ці бацькоў і з'яўляюцца актуальнымі ў гэты момант. Так, калі дзеці не авалодалі правіламі паводзін за сталом, неабходна пазнаёміць бацькоў з тым, якія патрабаванні могуць быць пастаўлены перад дзецьмі і як выконваць іх у хатніх умовах. Пажадана распрацаваць планы правядзення практычных заняткаў з бацькамі па асноўных пытаннях выхавання. Магчымы наступныя тэмы: "Як навучыць дзяцей гуляць", "Гуляйце разам з дзецьмі", "Урок чуласці", "Як навучыць дзяцей расказваць", "Як выхаваць назіральнасць" і г.д.

У практики роботи дзідичых садоу шырока выкарыстоўваецца і такая форма, як "кніга сямейнага вопыту", у якой бацькі раска- ваюць пра свой вопыт выхавання дзяцей. Затым запісанас абмір- коўнаецца. Кніга пастаянна знаходзіцца ў групе. Напрыклад, бацька апавядае ў запісе: "У падрыхтоўцы да свята -- дня нара- джэння -- прымаюць удзел усе члены сям'і. Рыхтуем запрашэнні, прадумваем праграму свята: забаўляльныя гульні, інсцэніроўкі, дэкламацыю вершаў, спяванне песень, робім сваімі рукамі суве- ніры і падарункі. Уся сям'я ўдзельнічае ў складанні святочна- га меню, у якое абавязкова ўключаецца любімая страва ім'янінні- ка. Разам сервіруем стол, упрыгожваем яго, каб ён радаваў гас- цей.

Пасля чаго арганізоўваем гульні і, зразумела, канцэрт. Такія свята падабаюцца дзецям. Яны не хочуць разыходзіцца".

Асноўнае месца ў калектыўнай рабоце з бацькамі займаюць баць- коўскіяходы. Іх правядзенню папярэднічае сумесная праца пе- дагогаў і бацькоў. Шырока выкарыстоўваюцца ўсе формы актывіза- цыі бацькоў у час падрыхтоўкі да правядзення сходу: арганізоў- ца ўзаемаведання сем'яў, праводзіцца збор матэрыялу аб ста- ноўчы вопыце сямейнага выхавання, размяркоўваюцца даручэнні (напрыклад, аформіць тэматычны стэнд, выставу); вывучаюцца ін- тарэсы і патрэбнасці бацькоў з дапамогай загадзя сабраных пра- паноў і пытанняў, анкетавання; праводзяцца выставы дзідичых малюнкаў, апавяданняў, вырабаў і інш.

У перспектывным плане вызначаюцца тэрмін і змест бацькоўскіх сходаў. Бацькоўскі сход як адна з найбольш распаўсюджаных форм работы з бацькамі мае шэраг станоўчых рыс: дазваляе адначасо- ва інфарміраваць вялікую аўдыторыю аб важных праблемах выха- вання, адзіянсць планамернае ўздзеянне на слухачоў. У той жа час трэба ўлічваць, што зносіны ў вялікай аўдыторыі змяншаюць мацымасці ўплыву на кожнага прысутнага.

Бацькоўскіяходы, як правіла, праводзяцца адзін раз у квар- тал. Іх поспех залежыць ад тэматыкі. Кожная тема павінна ад- лостроўваць нейкія агульныя пытанні, якія хваляюць і асобных бацькоў, і ўсю аўдыторыю.

Арентацыя на асобу дзіцяці патрабуе новага стылю пераемнас- ці і ўзаемадзейнасці паміж дзідичым садом і сям'ёй, які праду- гледжае актыўны ўдзел бацькоў у педагогічным працэсе. Дзідичы

сад -- для сям'і, а сям'я -- для дзідичага сада. Па гэтаму прынцыпу працуюць сямейныя клубы бацькоў па інтарэсах ("Выха- ванне здаровага дзіцяці", "Выхаванне культуры зносін"). На занят- ках у клубах прадугледжваецца не толькі актыўны ўдзел педаго- гаў, медыкаў, прадстаўнікоў грамадскасці, бацькоў, але і су- месная праца з дзецьмі, правядзенне конкурсаў і выстаў, абра- давых і традыцыйных свят. Асаблівае значэнне варта надаць су- меснай мастацкай дзейнасці дзяцей і дарослых: выраб разнастай- ных цацак, дэкаратыўных панно, якія выкарыстоўваюцца пры афарм- ленні лялечных і музычных спектакляў. У дашкольных установах арганізоўваюцца клубы бабуль і дядуль, дзе яны вучаць усіх уну- каў плесці, вязаць і г.д.

Знаходзіць падтрымку і такая форма дзейнасці, як завочны семінар-практыкум. План работы завочнага семінара прадугле- джае серыі кансультацый, гутарак, выкананне бацькамі спецыяль- ных заданняў (рашэнне педагогічных задач, аналіз сваіх павод- дзін і паводзін дзіцяці ў розных сітуацыях), правядзенне ад- крытых заняткаў, гульні, арганізацыю працоўнай дзейнасці, су- месную дзейнасць дарослых і дзяцей, вечарыны адпачынку. Пазна- вём для прыкладу такія мерапрыемствы: а) адкрытыя заняткі "Вы- пляканне"; пасля іх -- вечарына адпачынку, у праграме якой час- тавацца бацькоў печывам, што падрыхтавалі дзеці, канцэрт, гуль- ні, атраццёны для дзяцей і бацькоў; б) падрыхтоўка разам з бацькамі вырабаў для заняткаў, гульні; в) КСЗ з удзелам баць- коў і г.д.

4. Няўдачныя сем'і зараз сталі вострай сацыяльна-педаго- гічнай праблемай. Сацыялагічнымі, псіхалага-педагогічнымі, ме- дыцынскімі даследаваннямі устаноўлена, што адмоўны уплыў у гэ- тых сем'ях адбываецца перш за ўсё на маральнае і псіхалагіч- нае развіццё дзяцей.

Якія сем'і лічацца няўдачнымі? Гэта тыя, што не выконваюць сваіх выхаваўчых функцый у кірунку, пажаданым для грамадства. Сем'і, дзе бацькі злоўжываюць алкаголем, наркотыкамі, назы- ваюць сем'ямі сацыяльнай рызыкі, паколькі паводзіны дарослых, іх лад жыцця не адпавядаюць патрабаванням грамадства.

Але не заўсёды можна адназначна меркаваць пра тое, што сям'я няўдачная. Адзначым некаторыя асаблівасці.

1. На перший погляд усі у сім'ї добра: бацькі клопочаща про дзяцей, пра іх разумовае і фізічнае развіццё, дзеці заўсёды дагледжаныя, добра апранутыя. Аднак у сім'ї напружаная атмасфера, паміж бацькамі пастаянныя канфлікты. Ад чужых гэта схавана, але дзіця штодня живе ў такіх абставінах і адчувае іх.

2. Знешне ў сім'ї усё добра, але ў бацькоў адзін клопат — набыць рэчы ці ўладкаваць асабістае жыццё. Выхаваннем дзяцей усур'ёз ніхто не займаецца. Інтэрэсы і патрэбнасці дзіцяці ніхто не бярэ пад увагу. У гэтых сем'ях дзеці і дарослыя існуюць ізалявана. Бацькі не ствараюць умоў для гульні, заняткаў, вольнага часу бацькі і дзеці не бавяць разам.

3. Сем'я, дзе да дзіцяці не прад'яўляюць ніякіх патрабаванняў, выконваюць усё яго капризы. У сім'і расце чалавек, які не жадае ні з кім лічыцца, са сваімі бацькамі таксама.

Найбольш тыповымі прычынамі цяжкасцей у сім'і з'яўляюцца: алкагалізм, адкрытыя і скрытыя канфлікты паміж бацькамі і іншымі членамі сім'і, арыентацыя бацькоў толькі на матэрыяльны дабрабыт дзіцяці. Паказчыкам дрэнных выхавальных абставін у сім'і з'яўляюцца самі дзеці: іх паводзіны ў дзіцячым садзе, Інтэрэсы, характар зносін з дарослымі і аднагодкамі, засваенне праграмы. Усе адхіленні ад нормы служаць для выхавальніка трывожным сігналам. Такія сем'і ён павінен наведаць у першую чаргу.

Адзін аднаго наведвання недастаткова: выхавальнік не заўсёды можа стаць сведкам канфлікту. Неабходны неаднаразовыя наведванні, гутаркі асобна з кожным членам сім'і аб прычынах адхіленняў у паводзінах і развіцці дзіцяці, гутаркі з выхаванцам аб гульніх, занятках дома. Атрыманую інфармацыю нельга выкарыстоўваць для ўздзеяння на бацькоў — гэта справакуе новыя унутрысямейныя канфлікты, закрыве шляхі для даверлівых кантактаў з бацькамі.

Для мэтанакіраванай работы і сістэматычнага аналізу лепш вынікау ўсе няўдачныя сем'і бяруцца на ўлік. На кожную такую сім'ю заводзіцца картка, дзе фіксуецца: састаў сім'і, жылёвыя і матэрыяльныя умовы, адукацыя бацькоў, характар унутрысямейных адносін, агульныя абставіны ў сім'і, умовы для гульні і заняткаў дзіцяці, а таксама правядзення і заплывавання мерапрыемстваў, накіраваных на ліквідацыю цяжкасцей у сямейным выхаванні.

Эфектыўнасць працы залежыць ад дакладнага аналізу прычын, якія выклікаюць цяжкасці ў сямейным выхаванні; у залежнасці ад іх характару вызначаюцца групы сем'яў, з якімі праводзіцца адпаведная работа.

Сем'я, у якіх маюцца толькі адзін з бацькоў, лічацца няпоўнымі. Найбольш частая прычына ўзнікнення няпоўных сем'яў — развод. Назіранні за дзецьмі з такіх сем'яў сведчаць, што іх паводзіны значна адрозніваюцца ад паводзін дзяцей з поўных сямей. Яны непаслухмяныя, у іх горш развіты ўменні і навыкі гульні. Аднак часцей працоўнымі ўменнямі і навыкамі яны валодаюць лепш, чым дзеці з поўных сямей. Гэта можна растлумачыць тым, што ім рана прыходзіцца займацца самаабслугоўваннем, клапаціцца пра сябе.

На дзяцей з няпоўных сямей педагог таксама павінен звяртаць увагу: высветліць хатнія умовы дзіцяці, уплыў на яго выхаванне сямейнага асяроддзя, канкрэтныя цяжкасці, якія адчувае маці ці бацька ў працэсе выхавання.

У рабоце з няпоўнымі сем'ямі выхавальнікі выкарыстоўваюць: асабістыя гутаркі; папкі-перасоўкі (у іх змяшчаюць звароты да бацькоў з просьбай расказаць, як яны выхоўваюць дзяцей; каб зрабіць задачу лягчэйшай, прапаноўваць шэраг пытанняў); кансультацыйны тыпу: "Як арганізаваць сустрэчу дзіцяці з бацькам?"; "Ці павінна дзіця віншаваць бацьку з днём нараджэння?" і інш. Выхавальнікі імкнуцца зацікавіць бацькоў праблемамі выхавання дзіцяці: прапаноўваюць розныя педагогічныя сітуацыі, калі бацькі разважаюць пра іх пісьмова, адкрыта выказваюць свае меркаванні. Педагогі імкнуцца зрабіць выхаванне дзіцяці агульнай справай бацькі і маці. Дзеся гэтага яны гутараць з кожным з бацькоў; і калі не дазваляюцца сустрэчы дзіцяці з бацькам, высвятляюць прычыны, дапамагаюць.

Абмеркаванне пытання вельмі важнае, таму што асоба дзіцяці фарміруецца ў сім'і, а дашкольная ўстанова дапамагае ёй у гэтай справе.

Літаратура

1. Воспитателю о работе с семьей / Под ред. Н.Ф. Виноградовой. М., 1989.
2. Воспитание детей в неполной семье. М., 1980.
3. Галанова Л. Работа дошкольного учреждения с неблагополуч-

- ними семьями // Дошкольное воспитание. 1987. № 12.
4. Дошкольная педагогика /Под ред. В.И. Логиновой, П.Г. Саморуковой. Ч.2. М., 1988. Гл. 4, 5.
5. Котырло В.К., Ладывир С.А. Детский сад и семья. Киев, 1984.
6. Скачкова З. Педагогика сотрудничества: детский сад -- семья -- общественность // Дошкольное воспитание. 1990. № 4.
7. Хоментausкас Г.Т. Семья глазами ребенка. М., 1989.

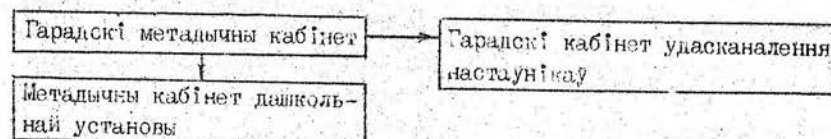
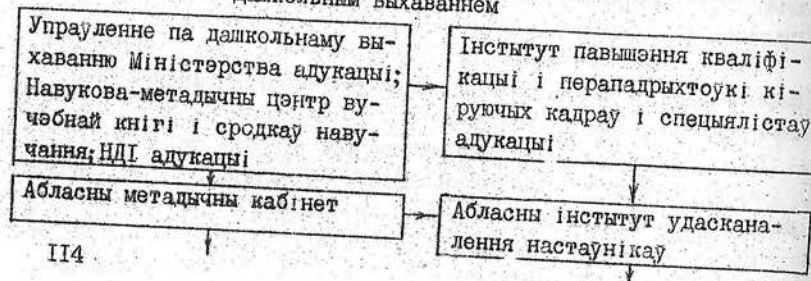
ЗАДАЧЫ, ЗМЕСТ І ФОРМЫ АРГАНІЗАЦЫІ МЕТАДЫЧНАЙ РАБОТЫ ПА ДАШКОЛЬНАМУ Выхаванню

1. Сістэма метадычнага кіраўніцтва дашкольным выхаваннем.
2. Змест і асноўныя формы метадычнай работы Упраўлення па дашкольнаму выхаванню.
3. Задачы і формы арганізацыі метадычнай работы у горадзе, раёне, дашкольнай установе.
4. Метадычныя аб'яднанні, іх задачы.

1. Метадычная работа -- гэта цэласная, заснаваная на на-вейшых дасягненнях навукі і перадавога педагогічнага і нава-тарскага вопыту сістэма ўзаемазвязаных мер, накіраваных на павышэнне прафесійнага майстэрства педагога, на развіццё яго творчага патэнцыялу і актыўнасці.

У мэтах аказання метадычнай дапамогі, у мэтах удасканалення выхаваўча-адукацыйнай работы дашкольных устаноў у рэспубліцы створана сістэма метадычнага кіраўніцтва дашкольным выхаваннем. Яна ўключае ў сябе наступныя звёны:

Структура сістэмы метадычнага кіраўніцтва дашкольным выхаваннем

Разгледзім функцыі кожнага з гэтых звёнаў, што ўваходзяць у сістэму метадычнага кіраўніцтва дашкольным выхаваннем у Рэспубліцы Беларусь.

2. Аднай з задач Упраўлення па дашкольнаму выхаванню Міністэрства адукацыі з'яўляецца ажыццяўленне кіраўніцтва арганізацыйна-педагогічнай работай, якая ўключае ў сябе: вызначэнне асноўных напрамкаў развіцця дашкольнага выхавання; кантроль за выкананнем кіруючых, заканадаўчых, інструктыўных, нарматывных, праграма-метадычных дакументаў па дашкольнаму выхаванню; распрацоўку палажэнняў, інструкцый, прывілаў унутранага працоўнага распарадку; удзел у складанні праектаў планаў развіцця сеткі дашкольных устаноў, капітальнага будаўніцтва, падрыхтоўкі кад-раў, павышэння педагогічнай кваліфікацыі і кантроль за іх вы-кананнем; распрацоўку праектаў тыпавых штатаў; вызначэнне па-требнасці ў абсталяванні і вучэбна-наглядных дапаможніках; рас-працоўку мерапрыемстваў па ахове жыцця і здароўя дзяцей. На-прыклад, сёгоння распрацоўваюцца і ўкараняюцца ў практыку раз-настайныя праекты дашкольных устаноў (болей як 200). Па-вялічана іх наменклатура. Яны павінны будавацца рознай умяш-чальнасці. Лічыцца абавязковым прадугледзець музычную і фіз-культурную залы, розныя студыі, ігралкі, "зімовы сад", пакой псіхалагічнай разгрузкі выхавальнікаў. Распрацоўваюцца праек-ты "бизмэблевай групы", каб у памяшканні была створана магчы-масць для ўсебаковай дзейнасці дзяцей, або групы, якія будуць абсталяваны паўфункцыянальнай, трансфарміруемай мэбляй, што дазволіць лёгка (з удзелам саміх дзяцей) мяняць іх размяшчэнне.

У сучасны момант выдзяляюцца распрацоўка і ўкараненне ў практы-ку разнастайных тыпаў і профіляў дзіцячых садоў, напрыклад, такіх: школа-дзіцячы сад, дзіцячы сад-школа-клуб, аздаравленчая ўстанова-школа, міні-дзіцячы сад, школа-дзі-цячы сад-ВУЗ, дзіцячы ліцэй, інтэграцыйныя комплексы, цэнтр вольнага часу, цэнтр эстэтычнага выхавання, дашколь-ны мікрараённы цэнтр і г.д. Па форме арганізацыі дзіцячы са-

ды могуць быць дзяржаўныя, прыватныя, кааператыўныя, сямейныя, арэндныя і інш.; па профілю работы -- дзіцячыя установы з гібкім графікам работы, прагулачныя групы, вясёлыя групы, дзіцячыя сады і групы з разнастайнымі ўхіламі: замежная мова, эстэтычны, фізкультурны ўхіл і г.д.

Акрамя таго, ажыццяўляецца кіраўніцтва як метадычнай, так і навукова-даследчай работай (сумесна з НДІ адукацыі), у якую уваходзіць: распрацоўка праграм, метадычных указанняў; вывучэнне і прапаганда дасягненняў сучаснай навукі, перадавога вопыту работы; вывучэнне замежнай педагагічнай навукі па дашкольнаму выхаванню; арганізацыя работы па павышэнню педагагічнай кваліфікацыі і эканамічнай адукацыі кіруючага саставу дашкольных устаноў.

Наступнымі звёнамі сістэмы метадычнага кіраўніцтва дашкольным выхаваннем у Рэспубліцы Беларусь з'яўляюцца метадычныя кабінеты, якія ўяўляюць сабой метадычныя базы адпаведных органаў адукацыі.

З мэтай карэннага паляпшэння падрыхтоўкі і выдання вучэбнай літаратуры, арганізацыі распрацоўкі і вытворчасці сродкаў навучання з 1 лютага 1993 г. створан Навукова-метадычны цэнтр вучэбнай кнігі і сродкаў навучання. Асноўнымі задачамі Навукова-метадычнага цэнтра з'яўляюцца:

1. Удасканаленне зместу, форм і метадаў выхавання і навучання дзяцей.

2. Распрацоўка метадычных рэкамендацый па пытаннях зместу і метадаў работы з дзецьмі.

3. Аказанне метадычнай дапамогі гарадскім, раённым аддзелам адукацыі, школам, дашкольным установам.

4. Абагульненне і распаўсюджванне лепшага вопыту іх работы. Зыходзячы з гэтых задач і вызначаецца змест работы Навукова-метадычнага цэнтра. Тут вывучаецца стан вучэбна-выхаваўчай работы, рэзультатынасць выканання праграм выхавання і навучання дзяцей. Выяўляецца якасць ведаў, уменняў, навыкаў дзяцей. Распрацоўваюцца наглядныя дапаможнікі: метадычныя рэкамендацыі да матэрыялаў з вопыту работы кабінетаў, метадычных аб'яднанняў, школ, дашкольных устаноў, арганізатараў дашкольнага выхавання, загадчыкаў, выхавальнікаў і іншых катэгорый дашкольных работнікаў. Тут абагульняецца і распаўсюджваецца з мэтай ука-

ранення ў практыку работы дашкольных устаноў перадавы вопыт.

Навукова-метадычны цэнтр аказвае дапамогу метадычным кабінетам вобласці, горада. Асноўнымі формамі дапамогі з'яўляюцца:

а) вывучэнне стану работы на месцах;

б) падрыхтоўка матэрыялаў да рэспубліканскіх і іншых навукова-практычных канферэнцый, нарад па праблемах дашкольнага выхавання і інш.

3. Асноўнымі задачамі гарадскога метадычнага кабінета з'яўляюцца:

1. Павышэнне тэарэтычнага, навукова-метадычнага узроўню і прафесійнага майстэрства настаўнікаў, выхавальнікаў, кіраўнікоў школ, пазашкольных і дзіцячых дашкольных устаноў.

2. Арганізацыя метадычнай работы у горадзе, раёне.

3. Аказанне дапамогі настаўнікам і выхавальнікам у выкарыстанні аптымальных форм і метадаў навучання і выхавання, іх большай практычнай накіраванасці.

4. Вывучэнне узроўню ведаў школьнікаў, уменняў, навыкаў і выхаванасці дзяцей і падлеткаў; падрыхтоўка іх да жыцця і працы.

5. Вывучэнне, абагульненне і распаўсюджванне перадавога педагагічнага вопыту.

Метадычны кабінет працуе па плану, скаардынаванаму з планам ГІУН і зацверджанаму адпаведным аддзелам (Упраўленнем) адукацыі. Узначаецца яго загадчык, які прызначаецца вышэйстаячым органам адукацыі па прадстаўленні гарадскога, раённага аддзела адукацыі з ліку вопытных педагогаў, што маюць вышэйшую адукацыю і стаж педагагічнай работы не менш як 5 гадоў. Метадычнае кіраўніцтва ажыццяўляецца арганізатарам адукацыі, а кіраўніцтва непасрэдна дашкольным выхаваннем -- арганізатарам па дашкольнаму выхаванню.

Зыходзячы з кваліфікацыйнай характарыстыкі, зацверджанай Дзяржаўным камітэтам Рэспублікі Беларусь па працы і сацыяльнай абароне насельніцтва, у службовыя абавязкі арганізатара уваходзіць наступнае: ён адказвае за выкананне навучальна-выхаваўчымі ўстановамі закона "Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь" і іншых заканадаўчых і нарматыўных актаў; прымае ўдзел у распрацоўцы і рэалізацыі дзяржаўных і рэгіянальных праграм развіцця адукацыі; вывучае грамадскую думку і ўносіць прапановы, накіра-

вання на виконання державних запитавань у галузі адукації; вядзе роботу з кіраўнікамі, настаўнікамі, выхавальнікамі і іншымі педагогічнымі работнікамі па удасканаленні навучальна-выхаваўчага працэсу, арганізуе мерапрыемствы па павышэнні іх кваліфікацыі; удзельнічае ў вывучэнні і ўкараненні перадавога педагогічнага вопыту, дасягненняў навукі і практыкі работы ўстаноў адукацыі, у прапагандзе педагогічных ведаў сярод бацькоў і грамадскасці; у межах сваёй кампетэнцыі ажыццяўляе кантроль за ўпраўленчай дзейнасцю кіраўнікоў навучальна-выхаваўчага працэсу ў школах, дашкольных і навадзашкольных устаноў; уносіць прапановы па паліпшэнні работы школ, дашкольных устаноў.

Арганізуе работу з кіраўнікамі, настаўнікамі і выхавальнікамі па выяўленні здольнасцей, схільнасцей і інтарэсаў дзяцей, стварэнні умоў для іх развіцця, праводзіць работу па іх аадрэауленні; камплектуе дашкольныя ўстановы; прымае ўдзел у псіхалага-педагогічных эксперыментах, іх экспертнай ацэнцы; удзельнічае ў падрыхтоўцы і правядзенні нарад, канферэнцый, семінараў работнікаў адукацыі; абараняе правы і інтарэсы усіх суб'ектаў адукацыі ў дзяржаўных установах і арганізацыях.

Пры метадычным кабінете ствараецца на правах дарадчага органа Савет, у састаў якога ўваходзяць загадчык кабінета (старшыня), прадстаўнік апааведнага аддзела (Упраўлення) адукацыі, арганізатары адукацыі, а таксама лепшыя настаўнікі, выхавальнікі, што актыўна ўдзельнічаюць у метадычнай рабоце.

Савет разглядае планы і вынікі работы кабінета, намячае мерапрыемствы па ўдасканаленні яго дзейнасці; ажыццяўляе праверку якасці выкладання і ўзроўню ведаў, уменняў і навыкаў вучняў, выхаванчага працэсу навадзашкольных і дзіцячых дашкольных устаноў; вывучае работу метадычных аб'яднанняў; падводзіць вынікі алімпіяд, аглядаў, конкурсаў; разглядае і уносіць прапановы па вывучэнні і распаўсюджванні перадавога педагогічнага вопыту.

Пры метадычным кабінете ствараецца бібліятэка, якая забяспечвае настаўнікаў, выхавальнікаў і іншых педагогічных работнікаў раёна, горада неабходнай навукова-педагогічнай і метадычнай літаратурай, практычнымі і дыдактычнымі матэрыяламі.

Работа гарадскога метадычнага кабінета ажыццяўляецца па на-

ступных напрамках:

1. Работа з педагогічнымі кадрамі.

Метадычны кабінет вядзе персанальны ўлік педагогічных кадраў горада, раёна, якія павышаюць сваю кваліфікацыю на курсах і семінарах у інстытутах удасканалення настаўнікаў, на факультэтах павышэння кваліфікацыі арганізатараў адукацыі і якія вучацца на завочных і вячэрніх аддзяленнях вышэйшых і сярэдніх спецыяльных устаноў.

Метадычны кабінет арганізуе павышэнне кваліфікацыі педагогічных кадраў раёна, горада адзін раз у 4—5 гадоў. Сістэматычна акаавае дапамогу педагогам у выкананні імі дакурсавых і паслякурсавых заданняў.

У практыцы склааіся наступныя формы і метады дапамогі па павышэнні кваліфікацыі:

а) інфармацыйны: курсы, семінары, пелчытанні, канферэнцыі, анааваны спісы літаратуры, інструктыўна-метадычныя матэрыялы, прэса, радыё, дывідыяфанатэкі, картатэкі, выставы, экспазіцыі і г.д.;

б) ілюстрацыйна-паказальны: семінары-практыкумы, курсы, апорныя аб'екты, метадаб'яднанні, творчыя спраазадачы, партрэты педагогаў і калектываў, конкурс "Выхавальнік года", абарона перадавога вопыту, выступленні педагогаў-навагараў, экскурсіі, адкрытыя мерапрыемствы, дывідыяфанатэкі, картатэкі, выагавы і інш.

в) практычны: эксперыментальна-метадычныя лабараторыі, творчыя групы, школы перадавога вопыту, апорныя школы; мадэліраванне вучэбна-выхаваўчых і кіраўніцкіх мерапрыемстваў, рашэнне педагогічных і псіхалага-педагогічных задач (сітуацый), апрабацыя элементаў і мерапрыемстваў вучэбна-выхаваўчага працэсу і яго кіравання, адкрытыя мерапрыемствы, ролевыя, дэлавыя гульні.

2. Арганізацыя метадычнай работы.

Метадычны кабінет ажыццяўляе каардынацыю і кіраванне метадычнай работай з педагогічнымі кадрамі, вызначае сетку метадычных аб'яднанняў, апорных школ, дашкольных устаноў, падбірае кіраўнікоў гарадскіх, раённых метадычных аб'яднанняў з ліку лепшых педагогаў, якія валодаюць арганізатарскімі здольнасцямі. Арганізуе для кіраўнікоў метадычных аб'яднанняў семінары,

практикумы, лекцыі, кансультацыі па зместу, формах і метадах работы гэтых аб'яднанняў па найбольш складаных і актуальных пытаннях навучання і выхавання.

У практыцы работы з педагогічнымі кадрамі выкарыстоўваюцца як індывідуальныя, так і калектыўныя яе формы.

Да індывідуальных форм метадычнай работы адносяцца: кансультацыі, рэкамендацыі, інструктажы, субінсэлаванні, метадычныя заданні, дыялогі-кансультацыі, работа са стажорамі ў "Школе" або "Клубе маладога педагога".

Калектыўныя формы метадычнай работы — гэта метадычныя аб'яднанні, нарады, педагогічныя чытанні, навукова-тэарэтычныя і навукова-практычныя канферэнцыі, канферэнцыі па асмені вопытам, праблемныя і тэарэтычныя семінары, практыкумы "Дзень РД", "Тыдзень педагогічнага майстэрства", "Агульнагарадскі дзень педагогічнага ўсенавуча", "Школа майстэрства "Наватар", "Школа эстэтычнага выхавання", клубы па інтарэсах ("Беларуская мова", "Экалогія", "Знаёмства з педагогамі-наватарамі" і г.д.), клуб "Давайце пазнаёмімся", "Клуб творчых сустрэч", "Вясёлы абшчак", "Гаспадыня", "Творчая гасцёўня", творчыя справаздачы загадчыкаў і метадыстаў, конкурсы "Выхавальнік года", "Музычны кіраўнік", "Міс-выхавальніца" і інш., папка-перасоўка "Адрасы перадавога вопыту", вусныя часопісы, базавыя дашкольныя ўстановы па напрамках, КВЗ, літаратурныя віктарыны, "Зоняtki-загадкі", "У дапамогу пачынальчому кіраўніку", "У дапамогу выхавальніку", "Круглы стол пытанняў і адказаў", кансультацыі "Тытайцеся — адказваем", раённыя спартланды, панарамы перадавога вопыту, педагогічныя масты і г.д.

3. Абагульненне і распаўсюджванне перадавога педагогічнага вопыту.

Перадавы педагогічны вопыт як сродак мэтанакіраванага павышэння эфектыўнасці і ўдасканалення вучэбна-выхаваўчага працэсу — гэта такі вопыт, які ў сучасных умовах здольны задаволіць актуальныя патрабаванні практыкі навучання і выхавання. Ён трактуецца:

-- як наватарства, адкрыццё новага, зробленага практыкам творчыя знаходкі;

-- як вопыт, заснаваны на выкарыстанні яшчэ не знайшчучых шырокага прымянення дасягненняў педагогічнай навукі, накладнай,

як вопытна-эксперыментальная работа;

-- як добрая праца лепшых педагогаў, якая становіцца ўзорам для калег.

Прыкметы вопыту: а/ навізна; б/ высокая рэзультатыўнасць; в/ адпаведнасць сучасным дасягненням педагогікі і методцы; г/ перспектыўнасць.

Крытэрыі распазнання вопыту павінен быць адзін -- прызнанне вопыту перадавым: высокая рэзультатыўнасць і стабільнасць гэтых рэзультатаў. Дапамагае вызначыць перадавы вопыт анкета для дыягнаставання, якая можа мець наступныя пытанні:

1-я старонка -- звесткі пра дзіцячы сад, кароткія звесткі пра выхавальніка.

2-я старонка -- пытанні:

1. Што ў вучэбнай рабоце ў Вас атрымліваецца лепш за ўсё? Чым са свайго вопыту Вы лічыце магчымы падзяліцца з калегамі?
2. Што ў вучэбнай рабоце ў Вас атрымліваецца добра?
3. Якія цяжасці Вы адчуваеце ў вучэбнай рабоце і з якім вопытам жадаеце пазнаёміцца?

3-я старонка -- такія ж пытанні, але па праблемах выхавання.

4-я старонка -- экспертныя, карэкціруючы характарыстыкі.

Метадычны кабінет прапагандуе перадавы вопыт праз метадычныя аб'яднанні, школы перадавога вопыту, семінары, семінары-практыкумы, праблемныя семінары, педагогічныя чытанні, навукова-практычныя канферэнцыі, выставы, друк, радыё, тэлебачанне, буклеты, плакаты, альбомы, метадычныя рэкамендацыі.

Аддзел адукацыі арганізуе работу па прапагандзе педагогічных ведаў сярод бацькоў і насельніцтва. Для гэтага ствараюцца лекторыі, клубы, праводзяцца мерапрыемствы на базе дашкольных устаноў, псіхалага-педагогічных цэнтраў.

Сучасны метадычны кабінет дашкольнай установы выкарыстоўвае разнастайныя формы і метады работы з выхавальнікамі. Гэта такія, як паказ перадавых метадаў работы, дыягностыка, анкетаванне, распрацоўка апытальнікаў у дапамогу самааналізу дзейнасці выхавальніка, конкурсы, функцыяніруючыя выставы, гурткі, педагогічныя віктарыны, педагогічныя масты, кансультацыі з выкарыстаннем актыўных форм, дыскусіі і дыпуты, скарыстанне нізкіх табліц і плакатаў, картэк творчай актыўнасці, арганізацыя школы вышэйшага майстэрства выхаваль-

ніка, вистави "Творчасць маладых", КВЗ, абарона дзейнасці выхавальніка, спартландыя, метадычная вяртушка, метадычны дыялог, мазгавая атака, "Што? Дзе? Калі?", "Поле цудаў" і інш.

4. Адною з асноўных форм павышэння педагогічнай кваліфікацыі з'яўляюцца метадычныя аб'яднанні. Іх работа будзе на аснове усебаковага вывучэння вучэбна-выхаваўчай работы і з улікам дасягненняў тэорыі і перадавой практыкі, узроўню прафесійнай падрыхтоўкі педагогічных кадраў. На абмеркаванне метадычных аб'яднанняў выносяцца найбольш актуальныя пытанні тэорыі і метадыкі дашкольнага выхавання. Заняткі праводзяцца не фармальна, да іх павінны рыхтавацца ўсе удзельнікі, якія атрымліваюць дыферэнцыраваныя заданні па асобных пытаннях тэмы. У практыцы работы многіх метадычных аб'яднанняў маецца аперадзальная распрацоўка найбольш цяжкіх тэм праграмы, планаванне вучэбнага матэрыялу.

Галоўнай задачай метадычных аб'яднанняў павінна стаць своечасовае аказанне дапамогі работнікам дашкольных устаноў. Метадычныя аб'яднанні, як адна з састаўных частак метадычнай работы і павышэння кваліфікацыі, павінны садзейнічаць павышэнню творчай актыўнасці і ініцыятывы педагогаў, вучыць іх аналізаваць сваю працу, крытычна ацэньваць дасягнутае, выхоўваць пачуццё адказнасці, імкненне павышаць сваё майстэрства. Важнай умовай паспяховай дзейнасці метадычнага аб'яднання з'яўляецца актыўны ўдзел у рабоце ўсіх выхавальнікаў. Камплектаваць метадычныя аб'яднанні трэба дыферэнцыравана, з улікам узроўню падрыхтоўкі выхавальнікаў.

Метадаб'яднанні могуць быць раённыя, гарадскія, занальныя, агульнасадавыя. Найбольшая прадукцыйнасць працы метадычнага аб'яднання дасягаецца пры умове, калі ў ім удзельнічае не менш як 5 педагогаў і не больш як 20.

Гадавы план метадычнага аб'яднання складаецца з пачатку навучальнага года, што дае магчымасць больш дасканала рыхтавацца па кожнай тэме. Складанне плана павінны апырэдджаць назіранні і аналіз работы дашкольных устаноў, якія уваходзяць у метадаб'яднанне. Распрацоўка плана — гэта неабходная ўмова паспяховай дзейнасці метадычнага аб'яднання.

Наступнай не менш важнай умовай з'яўляецца ўме-

лая арганізатарская работа па рэалізацыі і творчаму выкарыстанню напрацаванага матэрыялу, перадавога і наватарскага вопыту. Для вывучэння трэба выбіраць пытанні найбольш актуальныя і неадкладныя для дадзенай катэгорыі педагогічных кадраў.

У змест работы метадычных аб'яднанняў павінны ўключацца аперадзальны разгляд найбольш складаных пытанняў тэорыі і практыкі выхавання і навучання дзяцей у дашкольных установах. Асобным педагогам даюцца даручэнні па распрацоўцы планаў заняткаў і іншых відаў дзіцячай дзейнасці па найбольш складаных тэмах праграмы.

Работа метадычнага аб'яднання прадугледжвае абмеркаванне перадавога вопыту, паказ адкрытых заняткаў па выбранай тэме. Гэта дазваляе педагогам асэнсавальнейшы вопыт, перадавыя метады выхавання і навучання, убачыць недахопы ў сваёй дзейнасці. На пасяджэннях метадычных аб'яднанняў перыядычна заслухоўваюцца справаздачы па самаадукацыі, вывучаюцца нарматыўныя дакументы па пытаннях дашкольнага выхавання, педагогі знаёмяцца з новай метадычнай літаратурай, з дыдактычнымі дапаможнікамі, тэхнічнымі сродкамі навучання.

Правядзенне пасяджэнняў метадычных аб'яднанняў на сучасным узроўні прадугледжвае выкарыстанне новых актыўных форм, такіх, як дзелавыя гульні, гутаркі "за круглым сталом", абмеркаванне педагогічных сітуацый і г.д. Усё гэта забяспечвае цікаўнасць слухачоў, актыўны ўдзел у вырашэнні шматлікіх пытанняў.

Літаратура

1. Калмыкова В.Н. Руководство общественным дошкольным воспитанием в районе. М., 1988.
2. Справочник по дошкольному воспитанию. М., 1980.